

**Hierna volgend
artikel is
afkomstig uit:**

De **Levende Natuur**

**Doelstelling van
'De Levende Natuur'**
Het informeren over
ontwikkelingen in onderzoek,
beheer en beleid op het
gebied van natuurbehoud
en natuurbeheer,
die van belang zijn voor
Nederland en België.
De artikelen zijn vooral
gebaseerd op eigen
ecologisch onderzoek,
ervaring of waarneming
van de auteurs.

De Levende Natuur
verschijnt 6x per jaar,
waaronder tenminste
één themanummer.

**U kunt zich abonneren
via onze website:**

[www.delevendenatuur.nl/
lezersservice.php](http://www.delevendenatuur.nl/lezersservice.php)

**of deze bon opsturen
naar:**

Abonnementenadministratie
De Levende Natuur
Antwoordnummer 3031
8000 WB Zwolle

Tel. 06 - 57262672
administratie@delevendenatuur.nl

JA ik wil graag een abonnement
op *De Levende Natuur*

naam: _____

adres: _____

postcode: _____

woonplaats: _____

telefoon: _____

e-mail: _____

**Ik machtig *De Levende Natuur* om het abonnementsgeld
af te schrijven van rekening:**

bank/giro: _____

naam: _____

plaats: _____

datum: _____ handtekening:

Graag aankruisen:

- proefabonnement** – € 10,- (drie nummers)
- particulier** – € 35,- (NL + B) – overige landen € 45,-
- instelling/bedrijf** – € 60,-
- student/promovendus** – € 12,50*

** (max. vier jaar; graag kopie college- of PhD kaart bijvoegen)
Na vier jaar gaat dit abonnement automatisch over in een regulier abonnement.*

De prijsontwikkeling kan het stichtingsbestuur dwingen de tarieven
aan te passen. Tevens bent u gerechtigd om uw bank opdracht te geven
het bedrag binnen 30 dagen terug te boeken.

V. Westhoff. ongeveer 1938.
Bron: Archief Nettle Westhoff-De Joncheere.

Voorzijde van de handelseditie van het proefschrift van F. Saris (Saris, 2018). De referenties in deze biografie zijn terug te vinden op www.isvw.nl/victorwesthoff.

Natuurbescherming rond 1900

De eerste natuurbeschermers wilden aanvankelijk dierenleed tegengaan, later ging het vooral om het behoud van natuurschoon, dieren en planten. Kennis van de natuur was belangrijk evenals het economisch belang van diersoorten, met name vogels. Riet en den waren belangrijk voor het economisch beheer van de oudste natuurmonumenten.

We zien in deze periode natuurbescherming als een bescheiden beweging met romantische trekjes, met nadrukkelijk oog voor beleving en schoonheid. Ze wordt geleid door de jeugdige en betrokken onderwijzers Heimans en Thijsse die, met een pakkende schrijfstijl, graag hun verwondering met het lezerspubliek willen delen. De natuur wordt kleurrijk vormgegeven in de prachtige Verkade-albums. Natuurbeschermers organiseren zich – veel later dan in ons omringende landen – rond 1900 in allerlei meer of minder samenhangende organisaties zoals Vogelbescherming, de Hollandsche Molen en Natuurmonumenten. Samen hebben ze een brede blik op natuur en landschap, van vogels tot vlinders, van algen tot orchideeën, en van open water tot duinen.

Westhoff als prominent jeugdbonder

Als de in 1916 geboren Westhoff in 1932 lid wordt van de kort daarvoor opgerichte Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN) is er dus al een gespreid natuurbeschermingsbedje. Hij maakt binnen de NJN een snelle carrière als 'vakman', een ter zake kundige. Spoedig draagt hij bij aan de NJN-activiteiten voor natuuronderzoek,

Natuurbescherming als hartstocht

Hoe kon het denken en werken van Victor Westhoff van 1935 tot 1975 zo parallel lopen met ontwikkelingen binnen de natuurbescherming en het natuurbeheer? En wat zegt dit over het belang van Westhoff voor het totale veld van de natuurbescherming? Dat is het onderwerp van de biografie over Westhoff, getiteld 'Natuurbescherming als hartstocht'.

Frank Saris

met beschrijvingen van opmerkelijke terreinen die van belang zijn voor de natuurbescherming. Andersom draagt de NJN veel bij aan zijn vorming als natuuronderzoeker, vooral als plantensocioloog, aan zijn liefde voor de natuur, met de planten als ankerpunt in zijn leven. Zijn liefde voor planten begint bij zijn moeder, die een herbarium heeft. Later volgen zijn eerste eigen ontdekkingen. En, heel klassiek, wordt deze liefde mede gestuurd door een docent, zijn leraar biologie op het gymnasium, die hem op het bestaan van de NJN opmerkzaam maakt. Victor beleeft de crisistijd van de jaren dertig ondergedom-

peld in boeken en natuurstudie.

Omdat hij zich de onderzoeksmethodieken van de plantensociologie diepgaand eigen heeft gemaakt, beleeft Westhoff een vliegende start en is hij al snel een sleutelpersoon binnen de natuurbescherming. Op het moment dat een systematische basis nodig is om keuzen te maken, reikt Westhoff deze basis aan in de vorm van de plantensociologie en haar methoden. Het onderzoek voor de natuurbescherming gaat daarmee een nieuwe fase in: van verkenning naar een systematische beschrijving. En passant neemt Westhoff, zonder zich te kunnen baseren op veel

Victor Westhoff (links) en Jan Barkman (rechts), hier samen met Jan Bakker (2^e van rechts) en Jaap Wiegers (2^e van links), Terschelling, augustus 1979. Westhoff en Barkman waren in veel opzichten elkaars tegenpolen, maar respecteerden elkaar. In een overlijdensbericht noemt Westhoff hem de belangrijkste Nederlandse plantensocioloog van de twintigste eeuw. (Bron: Heimans en Thijsse Stichting).

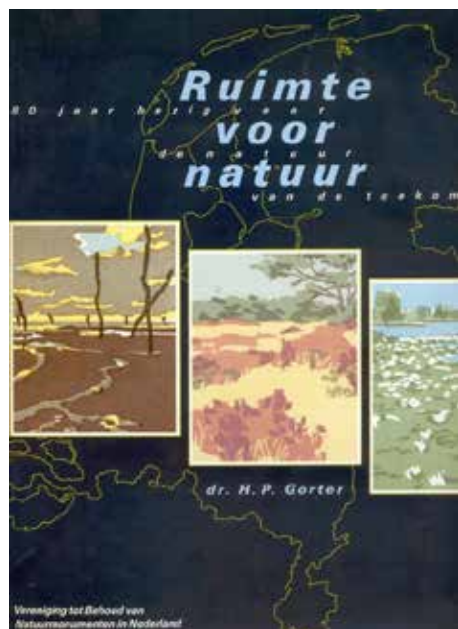
Ex Libris Victor Westhoff. In Nederland bestond lange tijd veel behoefte aan naaldhout; het werd in de mijnen gebruikt als stutmateriaal, omdat dennenhout kraakt en daarmee tijdig waarschuwt bij dreigend instortingsgevaar. Wat Westhoff betreft konden deze dennenbossen hem gestolen worden: 'De fik erin!' Deze onheilspellende boodschap paste inmiddels wel bij zijn tweede ex libris. Zijn eerste ex libris, uit 1939 toont een veulen, in een typisch halfnatuurlijk landschap. Bron: Archief Nettie Westhoff-De Joncheere.

eigen onderzoek, heel zelfverzekerd vooraanstaande wetenschappers uit andere onderzoeksvelden de maat. Zonder zijn liefde, de botanie, geweld aan te doen besteedt hij in deze periode ook enige aandacht aan relaties met de fauna, in het bijzonder mieren. Hij ontpopt zich langzaam maar zeker tot een natuurbescherming- en biologieautoriteit waar niemand omheen kan. Wie een rol wil spelen binnen de natuurbescherming of ideeën heeft over de daarvoor benodigde kennis, vindt in toenemende mate Westhoff op zijn of haar weg. Hij bepaalt daarmee ook wat en wie minder belangrijk is, en waarom.

De oorlog als inspiratiebron

Rond de Tweede Wereldoorlog is de rol van de NJN heel groot als het gaat om natuurstudie en -bescherming. In de persoon Westhoff vallen vele aspecten van werkzaamheden van de jeugdbond samen. Als initiatiefnemer van onderzoek met nieuwe,

De geschiedenis van tachtig jaar natuurbehoud en natuurbeheer in Nederland, van 1905 tot 1985, 'is in dit werk op grandioze wijze vastgelegd en toegankelijk gemaakt door degene die bij uitstek hiertoe geroepen was: dr. H. P. Gorter, tal van jaren directeur van "Natuurmonumenten", die meer dan de helft van deze acht decennia niet alleen van nabij persoonlijk heeft beleefd, maar daaraan ook mede vorm en richting heeft gegeven'. Daarmee heeft Westhoff niets te veel gezegd. Met dit boek Ruimte voor Natuur en het eredoctoraat voor zijn verdiensten voor de Contact-Commissie wordt als het ware een belangrijke periode van de natuurbescherming beschreven en afgerond (1945-1975).

vooral plantensociologische technieken, als ontdekker van te beschermen gebieden, als actievoerder, als inspirator. Diverse decennia domineren de jeugdbonden de natuurbescherming, met Westhoff als haar meest prominente 'oude sok', oudgediende. Dat de NJN deze rol ook in de oorlog kan spelen, komt door haar positionering. De NJN functioneerde als 'neutrale' jeugdorganisatie: ze was niet heldhaftig – afgezien van individuele hoogstandjes – maar tekende niet voor de Duitse Kultuurkamer.

Het is ook de NJN waar zich gedurende de laatste oorlogsjaren een kritische benadering van Natuurmonumenten ontwikkelt. De opvattingen over beheer en het elitaire karakter van de vereniging worden aangevallen. Westhoff blijkt het op veel punten met de geleverde kritiek eens te zijn maar hij houdt zijn kruik nog even droog, gezien zijn rond het eind van de oorlog verkregen nieuwe positie als adviseur bij Natuurmonumenten. Na de oorlog zal hij dezelfde boodschap op een meer tactvolle wijze brengen, in zijn strijd met de directie van Natuurmonumenten, vanuit een onafhankelijke positie, tussen de vlegels én als junior lid van het establishment.

Hoewel Westhoff tijdens de oorlog enige tijd ondergedoken heeft gezeten was het voor hem tegelijk een inspirerende periode. Hij heeft intensief contact met een aantal vooraanstaande natuurbeschermers, zoals Thijsse, Gorter en Van Tienhoven van Natuurmonumenten. Ook krijgt hij een steeds belangrijker positie bij de natuurbeschermingsorganisaties, vooral de Contact-Commissie voor natuur- en landschapsbescherming en de Natuurwetenschappelijke Commissie (NWC). Dat de ANWB, zijn toenmalige werkgever, hem deze kans bood mag bijzonder heten. De ANWB, als belangrijke pijler van de Contact-Commissie, had destijds zeker oog voor natuur- en landschapsbescherming.

Het stelt hem in staat om in de periode 1945-1955 een grondige ommekeer teweeg te brengen in het denken over natuurbescherming en natuurbeheer. Hij stelt dat dit beheer op het behoud van de meer

bijzondere levensgemeenschappen moet zijn gericht. Zijn opvatting dat actief ingrijpen in een natuurreservaat op wetenschappelijke gronden nodig kan zijn wordt vlak na de Tweede Wereldoorlog als revolutionair ervaren. Geformuleerd door iemand van amper dertig jaar. Westhoff realiseert zich dat de natuur in Nederland voor het overgrote deel het resultaat is van de ondernemende en landbouwende mens en hiervoor introduceert hij de term 'halfnatuurlijk', haast terloops (Saris & van der Maarel, 2018). Zijn lange verblijf tijdens de oorlog in Twente hebben hier veel aan bijgedragen. Dit inzicht vormt de basis van zijn innovatieve filosofie, die hij kort na de oorlog uitschrijft. Hiermee geeft hij zijn eigen onderzoek en de ontwikkeling binnen de natuurbescherming richting.

Het is de strijd tussen de 'non-interventionisten', met onder meer de prominente bioloog-natuurbeschermers Weevers, aan de ene kant en de interventionistische natuurbeheerders, zoals dus Westhoff, aan de andere kant. Deze denkbeelden zijn ontstaan door studie aan plantengemeenschappen, patronen van planten, maar ook door na te gaan hoe en waar de mens in zijn omgeving ingrijpt en tot welk landschap dit heeft geleid. Deze nieuwe – niet op economische overwegingen gebaseerde – vorm van interventionisme kreeg echter niet overal een kans. Zo is de discussie binnen Natuurmonumenten over het beheer van bossen in die tijd voor Westhoff een verboden gebied.

Wederopbouw na de oorlog

Het voortbestaan van de Nederlandse natuur, en dan bedoelt hij het hele palet van plantengemeenschappen, gaat Westhoff aan het hart. Niet alleen omdat zij van belang is voor de wetenschap, maar zeker ook omdat zij recht op eigen leven heeft en de natuur voor ons de hoogste en

-47-

EIGEN OPNAMEN.

1. 8 Juni '55.
 35-1. *Op de heuvel van de Breda, in de Breda (G.), vlak bij de Breda.*
 Nb. 37.22 *aan de Breda, in de Breda (G.), vlak bij de Breda.*
 20.6.55 *aan de Breda, in de Breda (G.), vlak bij de Breda.*
 22.3. *aan de Breda, in de Breda (G.), vlak bij de Breda.*

Bodem: zand, ± 1 M. + G.P. Helling 0°
hoogte: 100 M.
Bodem: 40%

<i>Quercus robur</i>	5
<i>Quercus petraea</i>	30%
<i>Ulmus campestris</i>	3.2
<i>Fagus sylvatica</i>	4.1
<i>Prunus avium</i>	4.1
<i>Prunus spinosa</i>	4.1
<i>Crataegus oxyacantha</i>	4.1
<i>Viburnum opulus</i>	4.1
<i>Ranunculus acris</i>	6%
<i>Geranium robertianum</i>	4.3
<i>Urtica dioica</i>	9%
<i>Urtica dioica</i>	9.3
<i>Urtica dioica</i>	4.3
<i>Urtica dioica</i>	3.1
<i>Urtica dioica</i>	3.3
<i>Urtica dioica</i>	3.3
<i>Urtica dioica</i>	4.2
<i>Urtica dioica</i>	1.1
<i>Urtica dioica</i>	1.1
<i>Urtica dioica</i>	1.2
<i>Urtica dioica</i>	1.2
<i>Urtica dioica</i>	1.2

Eerste vegetatieopname van Victor Westhoff.

meest directe bron van 'schoonheid' vormt. Met dit soort argumenten kan de natuurbescherming evenwel niet echt uit de voeten. Onder natuurbeschermers overheerst in deze jaren het idee dat ontwikkelingen als verstedelijking, ontginning en intensivering van de landbouw nu eenmaal onafwendbaar zijn. Vaak komen de inspanningen van natuurbeschermers uit op 'redden wat er te redden valt', in de marge van ruilverkavelingen, bij de aanleg van industrie en infrastructuur. Er zijn wel een paar successen te melden, maar bij ontginningen en ruilverkavelingen vissen de beschermers toch heel vaak achter het net. Gorter, directeur Natuurmonumenten en lange tijd secretaris van de Contact-Commissie, is met Westhoff het nieuwe gezicht van de natuurbescherming. Als het gaat om wetenschappelijk onderzoek beheer of keuze van natuurgebieden, is Westhoff dé man. En omdat juist hij dat is, speelt wetenschap en in het bijzonder de botanie een grote rol. Het natuurbeschermingsnetwerk van Westhoff c.s. wordt in de jaren vijftig verder ontwikkeld, met duidelijk een grotere plaats voor professionele wetenschap (pers). De Vogelbescherming, een van de sleutelorganisaties van de natuurbescherming uit de begintijd, is overvleugeld door Natuurmonumenten (Saris, 2007). Westhoff richt zich op planten en de natuurbeschermers doen dat ook, er is nauwelijks aandacht voor de fauna.

Westhoff en Gorter plaatsen in 1947 de voor natuurbescherming belangrijkste te behouden gebieden na grote aarzeling en aanvankelijk in het geheim op een lijst, gebruikmakend van het voorwerk van Thijsse en Van

der Kloet. Publiekelijk uit Westhoff steeds meer zijn zorgen over de gevolgen van de zijns inziens vernietigende invloed van de oprukkende landbouw. Het vooral door de vroegere landbouw geschapen en zo geroemde halfnatuurlijke landschap verdwijnt als sneeuw voor de zon.

Westhoff zoekt de oplossing in de wetenschap. In zijn ogen kan het wetenschappelijk natuurbehoud worden gezien als een belangrijke tegenkracht tegen de vervlaking die landbouw en industrialisering met zich meebrachten. Hij trekt niet de conclusie dat natuurbescherming een maatschappelijk thema is geworden, dat er in de politiek grenzen moeten worden gesteld aan activiteiten die de natuur aantasten.

Dit heel fatsoenlijke maar achteraf gezien politiek naïeve tegengas vanuit de natuurbescherming vormt voor de landbouw echter geen reden om gas te minderen. Hoewel er binnen de natuurbescherming wel enig besef is dat krachtig overheidsingrijpen nodig is om natuur veilig te stellen, gebeurt hier niet zoveel mee. Voor zover het gebeurt, is het Gorter die dit thema verkent, niet Westhoff. Procedures, wetgeving, beïnvloeding van beleid, het zijn de thema's van Gorter en niet die van Westhoff. Andere wetenschappers-natuurbeschermers kiezen in dezelfde periode een andere koers, zoals de Brit Tansley die een plan voor de Engelse natuurbescherming ontwerpt, inclusief wetenschappelijke adviesraad en nationale parken. Een andere mogelijke tegenkracht, die van het onderzoek naar aangepaste vormen van landbouw, waar de Landbouwhogeschool Wageningen een voor de hand liggende plek voor zou kunnen zijn en dat zou aansluiten op ontwikkelingen elders in Europa (opkomst biologisch-dynamische landbouw), wordt niet gekozen als Westhoff daar zijn werkplek betreft in 1947. Dat zou ook niet passen bij een strategie als grootgrondbezitter, die de natuurbescherming inmiddels geworden was en die zich richt op het beheer van de terreinen in eigen beheer, niet op het beheer van de omliggende (landbouw)gebieden.

Jaren '60 en '70: wetenschap en theorie

Behalve aan empirisch onderzoek besteedt Westhoff veel aandacht aan theorievorming. Als een soort verklaringstheorie voor 'alles' heeft Westhoff zijn hoop gevestigd op de Relatietheorie van Chris van Leeuwen, die na de oorlog mede met zijn steun

in de steigers wordt gezet. Het zou een fundering kunnen zijn van de opvatting van Westhoff dat natuurbescherming en natuurbeheer een feedbackmechanisme zijn voor ongewenste maatschappelijke ontwikkelingen. Maar kon deze theorie, en welke wetenschappelijke theorie dan ook, deze rol wel spelen? Dat heeft niemand kunnen vaststellen, want de theorie is een stille dood gestorven, onder andere omdat deze niet te toetsen bleek. Bij Westhoff ontstaat dan echter niet de behoefte om op zoek te gaan naar andere verklarende modellen. Op dat moment is wel de eerste (plantensociologische) classificatie van de Nederlandse natuur in verschillende proefschriften afgerond en in een landelijk overzicht samengevat.

De natuurbescherming acht het in de jaren zestig noodzakelijk tot een forse uitbreiding van de bestaande oppervlakte natuur te komen. De doelstelling wordt ook aangepast: het moet gaan om het behoud van een zo groot mogelijke variatie van gebieden om zoveel mogelijk soorten te herbergen. Dit is als doelstelling een revolutionaire stap. Hoe dit aan te pakken is echter een heel andere vraag. Terwijl de aftakeling van natuur en landschap in de jaren zestig haar hoogtepunt bereikt, bevindt Westhoff zich in zijn glorietijd. Hij is binnen de wereld van het wetenschappelijk natuurbeheer en -onderzoek meer dan ooit de belangrijkste persoon. In 1968 wordt hij zelfs, enigszins tot zijn verrassing, benoemd tot hoogleraar plantkunde in Nijmegen, een positie aan de universiteit waar hij zich met zijn hele ziel en zaligheid voor zal inzetten. De publicatie van *Wilde Planten* in het begin van de jaren zeventig is voor Westhoff een hoogtepunt. Zijn plantensociologische oeuvre krijgt kort daarvoor vorm in de ook internationaal gewaardeerde studie *Plantengemeenschappen in Nederland* (1969). Boeken die lange tijd zullen doorgaan als standaardwerken, waarin zijn kennis over natuur en landschap, opgedaan gedurende de voorgaande decennia, verwoord staat in – wat betreft *Wilde Planten* – gemakkelijk toegankelijke teksten. De bedoeling is een nieuwe denktrant over de plant en de plantengroei ingang te doen vinden, zelfs als een botanisch réveil. Elk hoofdstuk is echter tegelijk doortrokken van diepe wrevel en boosheid over wat het landschap, zijn landschap, is aangedaan. Hij voelt het als een persoonlijk falen en uit dit in een

'Topconferentie' natuurbeschermers (1953) bij Gorter in zijn huis Elshof bij het Naardermeer met van links naar rechts: Gorter, mr. MC. Bloemers (ministerie OKW), mevr. Gorter, ir. CNA de Voogd en ir. W.G. van der Kloot (beide afd. Natuurbescherming Staatsbosbeheer), dr. V. Westhoff en R.J. Benthem (hoofd afd. landschapsvoorzieningen Staatsbosbeheer. Fotoarchief Natuurmonumenten, via Piek. Bron: Natuurmonumenten.

cynische stijl van schrijven. Dit wordt ook wel als de destructieve kant van Westhoff gezien, dit in tegenstelling tot die van Thijsse. Wilde Planten is achteraf gezien een afsluiting van een fase, van een uitsluitend op plantensociologische kennis gebaseerde duiding van de prioriteiten voor de natuurbescherming.

Wetenschappelijke en strategische kritiek

Met de kritische instelling van studenten, karakteristiek voor de jaren zeventig, weet hij zich geen raad. Ook niet als die kritische instelling een wetenschappelijke achtergrond heeft, en het natuurbeheer betreft. Zo lopen zijn pogingen om de vegetatiekartering te verbinden met het beleid spaak. De ontwikkeling van ecologische criteria van natuurlijke en halfnatuurlijke elementen in cultuurlandschappen krijgt in de tweede helft van de jaren zeventig weliswaar vorm, maar deze techniek ondervindt hevige kritiek van de zijde van kritische, maatschappelijk geëngageerde, biologen. Deze vrezen dat laag gewaardeerde gebieden vogelvrij worden en ten prooi (kunnen) vallen aan ongewenste ontwikkelingen, als niet tegelijk de maatschappelijke discussie gevoerd wordt over die ongewenste activiteiten. Precies dit risico speelde al in 1953 bij discussies tussen Westhoff en Gorter, rond het publiceren van de wensen en prioriteiten

vanuit de natuurbescherming. Toen vreesden natuurbeschermers dat prioritering van natuur betekende dat de rest van het landschap opgegeven werd. Westhoff begrijpt de kritiek die nu gegeven wordt niet. Daarboven ziet hij het blokkeren van 'zijn' centrum voor vegetatiekartering – inmiddels breder gemaakt tot milieukartering – vooral als een competentiekwestie, omdat de critici van buiten zijn universiteit kwamen.

De voortzetting van zijn vrijwel onaantastbare positie loopt rond 1970 gevaar; zo ongeveer op het moment dat hij Gorter schrijft over het bereiken van een botanisch reveal, middels de publicatie van Wilde Planten. Gorter neemt kennis van dit standpunt van Westhoff, maar doet hier niets mee. Op dat moment – rond het Natuurbeschermingsjaar 1970 – is de natuurbescherming opnieuw in een cruciale volgende fase beland: de noodzakelijke innovatie komt nu vooral vanuit de milieubescherming voort, noodzakelijk gezien de stervende rivieren, de smerige lucht, de vermessing vanuit de landbouw en de vuiligheid en vergiftiging alom. De natuurbescherming zelf is in haar denken, met Westhoff in het centrum daarvan, tot stilstand gekomen. De natuur en het milieu komen dan samen in de nieuw opgerichte Stichting Natuur en Milieu. Westhoff, nog

wel lid van de voorloper van deze stichting, de Contact-Commissie – is hier geen bestuurder meer en zijn invloed neemt af.

Landschap voor morgen

Om tegemoet te kunnen komen aan het groeiende maatschappelijk ongenoegen over de toestand van natuur en landschap rond het Natuurbeschermingsjaar 1970 moet veel meer landbouwgrond een natuurbestemming krijgen. Daartoe wordt door de overheid in 1975 de Relatienota uitgebracht. Vanuit de landbouw gezien koopt men hiermee de natuurbescherming af, die nu immers geen ruilverkavelingen meer kan tegenhouden. De onrendabele landbouwgronden worden op kosten van de overheid afgestoten. In totaal 100.000 ha moet natuurgebied worden en eveneens 100.000 ha moet door boeren natuurvriendelijk beheerd worden. En de natuurbescherming is blij omdat eindelijk het plan Gorter uit het Natuurbeschermingsjaar 1970 ('Landschap voor morgen'), het op veel grotere schaal verwerven van landbouwgrond, realiteit zal worden. Maar al snel blijkt dat er niet voldoende in de staatskas is gereserveerd om de afgesproken 100.000 ha aan te kopen.

Westhoff is zijn positie als verplicht 'passagepunt' nu echt aan het verliezen, hij weet zich inmiddels met alle natuur- en milieu-ellende geen raad meer. Van alle kanten worden de natuur en zijn planten bedreigd, vanuit de lucht, het water, de bodem en nog steeds de landbouw. Zijn collega's in de natuurbescherming vertellen hetzelfde, in diepzwarte tinten. En hij weet hieraan geen consequenties te verbinden en stuurt niet meer, zoals in voorgaande decennia. Hij blijft in hoge mate steken in de beschrijving van de aanwezige systemen zonder naar het hoe en waarom op zoek te gaan. Dat wordt hem ook niet meer gevraagd vanuit de natuurbescherming. Zijn kennis wordt minder gewaardeerd. Collega's, waaronder plant- en dierecologen uit de belangrijke adviescommissie voor natuurbeleid en -beheer, de Natuur Wetenschappelijke Commissie, suggereren hem zelfs nu eens te stoppen met "zijn hobby, de plantensociologie".

Op dat moment hebben zich verschillende ecologische disciplines ontwikkeld. En Nederlandse ecologen verrichten plant- én dierecologisch onderzoek, in verschillende ecosystemen. Daarbij hebben instellingen en universiteiten volgens een spontane

zelfordening een verdeling gemaakt. De kaarten van het onderzoek zijn opnieuw geschud en anders dan in de tijd van de naoorlogse alleenheerschappij van Westhoff, geheel of grotendeels buiten hem om.

Westhoff komt niet terug op zijn eenmaal ingeslagen weg, hij blijft gehecht aan de gevestigde dominantie van plantensociologische en vegetatiekundige argumenten binnen de natuurbescherming: effectief natuurbeheer is naar zijn mening in de eerste plaats een botanische aangelegenheid, dieren zijn secundair. Natuurbeheer is in feite vegetatiebeheer. Dat is en blijft zijn opvatting, zonder dit te kunnen baseren op de resultaten van onweerlegbaar onderzoek. Hij lijkt als natuurbeschermers én als hoogleraar niet te zien hoe essentieel vernieuwing is en blijft lang hangen in een passief defaitisme: geen hoop meer voor de natuur in ons land, de landbouw heeft alles kapotgemaakt. Niemand heeft hem meer nodig, zelfs Natuurmonumenten niet, zo ervaart hij de veranderingen. Eerder zagen we het al bij het thema milieu en bij de democratisering, waar hij niet bij aanhaakte of kon aanhaken.

Ecologische Hoofdstructuur

In de laatste decennia van de vorige eeuw doen zich bijzondere ontwikkelingen voor die cruciaal zijn voor het natuurbeheer in Nederland. Nieuwe instrumenten die door de overheid worden ontwikkeld, zoals het Natuurbeleidsplan, met het concept van de Ecologische Hoofdstructuur (1990), grotendeels het resultaat van 40 jaar vergeefse strijd tegen de eenzijdig cultuurtechnische ruilverkavelingen, worden door Westhoff fundamenteel gewantrouwd. Hij heeft geen invloed gehad op het ontstaan ervan, noch op tussentijdse evaluaties. Nieuwe denklijnen werkt hij eerder tegen dan dat hij ze als kansen omarmt. Maar of het nu gaat om een meer natuurlijk bosbeheer, grootschalige moerasontwikkeling in de voedselrijke klei van het nieuwe Flevoland, een habitat waar de natuurbescherming tot dan weinig ervaring mee heeft, of de mogelijkheden van inzet van grote grazers, Westhoff reageert niet of plaatst zich aan de zijlijn. De met veel ambitie gebrachte plannen rond herstel van 'oer-natuur' en het compleet maken van ecosystemen kunnen bij Westhoff slechts rekenen op scepsis. Hij komt wel met kritiek op de bedenkers of uitvoerders

van deze nieuwe ontwikkelingen, maar kan deze niet onderbouwen met eigen onderzoek en weet ook geen alternatieven aan te dragen. Eigenlijk is hij toch nooit voluit een ecooloog in moderne zin geworden: hij bleef plantensocioloog. Vanuit zijn liefde voor planten heel goed te begrijpen.

Gedesillusionneerd besluit hij tamelijk plotseling te stoppen als hoogleraar, uit onvrede met de tendens tot inspraak en democratie op de universiteiten, uit onvrede met het door hem ervaren kwaliteitsverlies in het onderwijs, maar ook door complete neerslachtigheid als gevolg van decennia lange frustratie over natuurvernieling. Hij is ook niet meer bij machte een duidelijk wenkend perspectief binnen de natuurbescherming aan te wijzen. Zijn defaitisme wordt vervolgens wel een afzetpunt voor diverse navolgers.

Taal is de verbinding met het verleden

Voor een deel zoekt Westhoff een uitweg in zijn bloemrijke poëzie die gezien kan worden als een 'vlucht' tegen de verarming van de natuur. De professionalisering van natuurminnaars rond 1980 leidt volgens Westhoff tot dorheid, tot kwantitatief en numeriek denken. En dat heeft in zijn ogen een directe relatie met taalverschraling. Hierbij speelt de verarming van de natuur een belangrijke rol, die Westhoff ziet als het verlies van de poëzie van het landschap. Tegelijk zet hij zich af tegen door hem als

concurrenten ervaren collega-onderzoekers, tegen een meer kwantitatief-natuurwetenschappelijke manier van analyseren waarmee hij gezien zijn meer poëtische invalshoek weinig voeling heeft. Voor hem is de taal de verbinding met het zo geprezen verleden, met als ultieme referentie het Twentse blauwgrasland. De door Westhoff steeds geponeerde onvervangbaarheid hiervan is echter dankzij het onderzoek van zijn eigen leerlingen verzacht waardoor deze met veel moeite veiliggestelde terreinen duurzaam kunnen voortleven als een openluchtmuseum, geschilderd in een bloem- en kleurrijk landschap.

Westhoff concentreerde zich in zijn eigen onderzoek vooral op het ontwikkelen en beschrijven van de classificatie van de Nederlandse vegetaties. Het leggen van op ecologisch onderzoek gebaseerde relaties met standplaatsfactoren en landschapsprocessen is vooral door anderen ontwikkeld. Als hij daaraan meer aandacht had besteed, zou hij wellicht positiever over de toekomst van de blauwgraslanden hebben kunnen schrijven. Want er gloort toch een lichtpuntje. Het zogenaamde herstelbeheer begint vanaf de jaren negentig vruchten af te werpen. Westhoff ziet dit met eigen ogen, daartoe haast gedwongen door verschillende van zijn leerlingen: lang verdwenen soorten en plantengemeenschappen keren op wonderbaarlijke wijze terug. Dat had hij niet voor mogelijk

Thijsse: 'Natuurmonumenten hebben pas waarde, wanneer zij waardig bestudeerd worden. Westhoff kreeg onverwachte steun van Van Tienhoven toen hij de Loonse en Drunense Duinen weer wilde laten stuiven. Bron: Saxifraga-Marijke Verhagen.

Natuurbescherming in Nederland is lange tijd een typisch hecht mannenbolwerk. Boswachtersexkursie in 1967 in de Loonse en Drunense Duinen. Bron: collectie Gorter.

gehouden en het geeft hem nieuwe moed. Hij is zich echter amper bewust van de dan opgetreden contradictie: de natuurbeschermer die lyrisch over de tuin van Holland kon vertellen, maar anderzijds krampachtig blijft waar het gaat om de potenties bij ontwikkeling van natuur. En dat staande op hersteld blauwgrasland, een van zijn onvervangbare Twentse schatten. Hier bleek dat als de omstandigheden, de standplaatsfactoren, maar juist en passend zijn verbeterd ook dit zeldzame vegetatietype zich laat herstellen.

Het vasthouden aan de oude landbouwtechnieken vormde voor de halfnatuur van Westhoff een verbinding met het verleden. Maar dat heeft in zekere zin dramatische gevolgen gehad. Dat Westhoff en aanvankelijk ook vele andere natuurbeschermers met hem, zich niet bezighielden met de landbouw als actor in het landschap, met hun toekomst, speelt de natuurbescherming tot op heden ernstig parten.

Mede dankzij Westhoff is er over alle relevante landschapstypen/natuur, met uitzondering van de 'moderne' cultuurlandschappen een grote diversiteit aan kennis en ervaring om een duurzame natuur te ontwikkelen en te houden. Dankzij de door een sceptische Westhoff minzaam beoordeelde milieubescherming, zijn de bodem, het water en de lucht weer schoner, een belangrijke voorwaarde voor een duurzaam natuurlijk milieu. De jaartallen 1900, 1940 en 1970 markeren respectievelijk de Thijssse-generatie, de Westhoff-generatie en ten slotte de protestgeneratie. Het is steeds de jongere generatie die wat wil én daarna daadwerkelijk een verrijking voor elkaar krijgt: het is net als elders in de maatschappij. Vernieu-

wing binnen de natuurbescherming gaat steeds samen met de klassieke strijd tussen jong en oud, tussen bevlogen en bezadigd. De natuurbescherming maakt zich nu zorgen over het toekomstig draagvlak, de jeugd. Het gaat er ook om de jeugd haar dromen terug te geven, hun eigen speel- en onderzoeksterreinen, niet alleen als een marketinginstrument voor ledengroei, maar als een verbinding naar de natuur van hun toekomst. In de hoop dat er een nieuwe jeugdige oppositie komt die natuurbeschermers zeggen hoe de natuurbescherming er in de 21e eeuw uit moet zien.

Referenties

Saris, F., 2007. Een eeuw vogels beschermen. Utrecht. KNNV-uitgeverij.

Saris, F. 2018. Natuurbescherming als hartstocht. Victor Westhoff (1916-2001). ISVW uitgevers, Leusden.

Saris, F. & E. van der Maarel, 2018. Het begrip halfnatuurlijk, geïntroduceerd door Tansley en herontdekt door Westhoff. Een historisch overzicht. *Stratiotes* 52: 51-60.

Summary

Victor Westhoff (1916-2001)

In this biography we have shown that Westhoff's development up to 1975 appears to mirror the development of nature conservation and nature management. Our main question is whether this parallelism illustrates Westhoff's influence on Dutch nature conservation, or conversely, that Westhoff was in fact largely guided by developments in the field.

In his own research, Westhoff focused primarily on developing and describing the classification of Dutch vegetation. The establishment of relationships based on ecological research with stationary factors and landscape processes has

mainly been developed by others. If he had paid more attention to this, he might have been able to write more positively about the future of the wet meadow landscape. There is still a bright spot of hope for a better future: ecological restoration or recovery management as it is known started to bear fruit in the nineties. Westhoff saw this himself, although he almost had to be forced by several of his pupils: long-gone species and plant communities returned miraculously. He had not thought this possible and it gave him new courage. He was, however, barely aware of the contradiction: the conservationist who could be lyrical about the garden of The Netherlands, but on the other hand remained convulsive when it came to the potential of nature, standing on restored (blue) wet meadows, one of his irreplaceable Twente treasures. Here it appeared that if the circumstances and location factors are correct and appropriate, this rare type of vegetation can also be restored.

The publication of his book *Wild Plants* in the early seventies was a highlight for Westhoff. His plant-sociological oeuvre took shape shortly before in the internationally-acclaimed study *Plant Communities in the Netherlands* (1969). These books would continue for a long time as standard works, in which his knowledge of nature and landscape, acquired during the preceding decades, was expressed in - with regard to *Wild Plants* - easily accessible texts.

The years 1905, 1945 and 1975 mark the Thijssse generation, the Westhoff generation and finally the protest generation. It is always the younger generation that wants something and then actually enriches one another: it is just like elsewhere in society. Innovation within nature conservation always goes hand in hand with the classic struggle between young and old, between passionate and sedate, whether or not pensionable. Nowadays, nature conservationists worry about the future support, the youth. It is also about giving youth back their dreams, their own playing and research areas, not just as a marketing tool for member growth, but as a connection to the nature of their future, in the hope that there will be a new youth generation that nature conservationists say what nature protection should look like in the 21st century.

Dr. Frank J.A. Saris
Erlecomseweg 44
6577 JC Erlecom
(vanaf 1 mei 2020 Kapitteldijk 3 Leuth/Erlecom)
frank.saris@kpnmail.nl